

Ключевые слова: история исследования, лесные угодья, лесные формации, дендрофлора.

Mudrak O.V., Elisavenko Yu.A., Mokryy V.I. History of research of the timberlands of Vinnitsa Region

The article is devoted the problem of history of research of timberlands of Vinnitsa region, and especially developments of its division into periods on the basis of scientific labours of foreign and domestic scientists. On the basis of researches it is selected six of basic periods of researches subperiods are also selected. A primary purpose is a historical analysis of research of timberlands of Vinnitsa region and comparison him with the modern rates of researches.

Keywords: research history, timberlands, forest structures, dendroflora.

УДК 630*182.59

Аснір. С.В. Остапуха¹ – НЛТУ України, м. Львів

СУЧАСНИЙ САНІТАРНИЙ СТАН СОСНОВИХ НАСАДЖЕНЬ НА НИЖНЬОДНІПРОВСЬКИХ ПІСКАХ

Наведено результати рекогносцирувального та детального обстеження соснових насаджень, які ростуть в переважаючому типі лісорослинних умов – сухому бору. Встановлено сучасний санітарний стан сосняків Кардашинського лісництва ДП "Голопристанське лісомисливське господарство".

Ключові слова: соснові деревостани, санітарний стан, стійкість насаджень.

Піски у степовій зоні України займають близько 240 тис. га. З них Нижньодніпровські – понад 200 тис. га, розташовані в сухому Степу лівобережжя Дніпра на території Херсонської та Миколаївської областей. На 70 тис. га Нижньодніпровських пісків створено ґрунтозахисні соснові насадження [2].

Протягом останніх років у Нижньодніпровських соснових лісах виникли численні осередки всихання насаджень, поширилися шкідники лісу, збільшилася пожежна небезпека, погіршився загальний санітарний стан лісових насаджень. Погіршення санітарного стану соснових лісів пояснюють впливом жорстких екологічних умов степової зони.

За даними багатьох авторів, у регіоні спостерігають депресію та загибель сосняків під впливом природних та антропогенних чинників на площі понад 20 тис. га [2]. З метою покращення санітарного стану соснових насаджень, зниження рівня пожежної небезпеки, локалізації осередків стовбурових ентомошкідників та запобігання втраті технічних якостей деревини в насадженнях з наявністю сухостою рекомендують виконувати своєчасне рубання для формування і оздоровлення лісів.

Метою дослідження було вивчення сучасного санітарного стану соснових насаджень, які ростуть на Нижньодніпровських пісках.

Об'єктом дослідження були соснові насадження Кардашинського лісництва державного підприємства "Голопристанське лісомисливське господарство", що розташовані в нижній частині Дніпра, на його лівому березі, і охоплюють середню частину Олешківських пісків.

Відповідно до лісорослинного районування, територія цього району належить до південно-східної посушливої степової зони України. Клімат району кон-

¹ Наук. керівник: доц. В.Г. Мазепа, канд. с.-г. наук – НЛТУ України, м. Львів

тинентальний з різкими амплітудами змін кліматичних елементів – жарким і сухим літом із часто повторюваними засухами, доволі холодною зимою і частими заметілями. Основними ґрунтоутворювальними породами є сучасні і древні еолові, місцями алювіальні піски, що майже цілком складаються із чистого кварцу (до 98 %). Інші матеріали становлять близько 2 %. Природні умови цього району є найбільш сприятливими для вирощування насаджень сосни кримської і сосни звичайної.

Відсутність на території підприємства корінних деревостанів зумовило необхідність виділення тільки еда톱ів (типів лісорослинних умов, визначених за фізико-хімічними показниками ґрунтів), без виділення типів лісу, оскільки останні тут ще не сформувались. За типами лісорослинних умов на Нижньодніпровських пісках переважають бори (A_0 - A_3) [1].

Для оцінки санітарного стану сосняків виконували рекогносцирувальне та докладне обстеження деревостанів. Рекогносцирувальне обстеження здійснювали на ходових лініях. У кожному обстежуваному виділі окомірно визначали наявність і поширення хвороб, а також рівень пошкодження ентомошкідниками.

Для розподілу насаджень за класами біологічної стійкості, використовували шкалу ослаблення насаджень за Є.Г. Мозолевською [4]. До першого класу біологічної стійкості насаджень відносили здорові та стійкі деревостани, поточний відпад яких не перевищував природного (2-3 %). До другого класу біологічної стійкості насаджень відносили деревостани з порушеною біологічною стійкістю. Величина всихання і поточного відпаду в два і більше разів перевищувала обсяг природного відпаду. Кількість сухоостою змінювалася в межах 6-40 %. Насадження, які втратили біологічну стійкість, відносили до третього класу стійкості. Сухостійні дерева в таких насадженнях становили понад 40 %.

З метою вивчення інтенсивності розвитку хвороб та поширення ентомошкідників закладали постійні пробні площі. Пробні площі закладались прямокутної форми площею 0,25 га, відмежовувались візирами. На пробних площах проводили суцільний переоблік дерев за породами, ступенями товщини та категоріями стану. Оцінювали дерева за категоріями стану проводили за шкалою оцінки санітарного стану відповідно до Санітарних правил в лісах України [5]. При цьому дерева поділяли на шість категорій стану – здорові, ослаблені, сильно ослаблені, всихаючі, свіжий та старий сухостій.

Під час камерального оброблення визначали середні таксаційні показники і запас деревостану на пробних площах з використанням нормативно-довідкових матеріалів [3]. Для характеристики санітарного стану насадження визначали індекс стану. Візуальним обстеженням у Кардашинському лісництві було охоплено соснові насадження, зростаючі в умовах переважаючого сухого бору, на площі 1513,5 га. Дані обстеження насаджень за класами біологічної стійкості наведено в табл. 1.

Як видно з наведених даних, площа соснових насаджень з порушеною біологічною стійкістю становить 781,5 га, або 51,6 % від обстеженої площі. Площа здорових насаджень становить 732,0 га, або 48,4 % від загальної площі обстежених насаджень.

Встановлено, що санітарний стан сосняків залежить від їх віку і складу. Так, індекс стану для сосни, залежно від віку, становить 1,53-3,48 одиниці, а кількість сухостійних дерев у соснових насадженнях змінюється в межах 2-29 % (табл. 2). Із зростанням віку сосняків спостерігається погіршення їх санітарного стану.

Табл. 1. Розподіл обстежених насаджень за класами віку та біологічної стійкості

Класи віку	Класи біологічної стійкості						Всього	
	I клас		II клас		III клас		га	%
	га	%	га	%	га	%		
II	234,8	15,5	160,5	10,6	0,0	0,0	395,3	26,1
III	210,1	13,9	64,0	4,2	0,0	0,0	274,1	18,1
IV	258,5	17,1	373,7	24,7	6,3	0,4	638,5	42,2
V	28,6	1,9	156,9	10,4	20,1	1,3	205,6	13,6
Всього	732,0	48,4	755,1	49,9	26,4	1,7	1513,5	100,0

Табл. 2. Санітарний стан соснових насаджень та їхня ушкодженість хворобами та шкідниками

№ з/п	Склад деревостану	Вік, років	Повнота	Порода	Розподіл дерев за категоріями стану, %						Індекси стану	Поширеність хвороб, %	Заселеність шкідниками, %
					I	II	III	IV	V	VI			
1	10Сз	25	0,7	Сосна зв.	65	25	5	3	1	1	1,53	-	2
2	7Скр3Сз	34	0,6	Сосна кр.	55	28	12	4	2	2	1,79	-	5
				Сосна зв.	42	16	26	10	3	3	2,25	-	7
3	7Сз3Скр	32	0,7	Сосна зв.	24	51	24	1	0	0	2,14	-	1
				Сосна кр.	36	43	17	2	0	2	1,93	9	4
4	10Сз	36	0,5	Сосна зв.	10	45	34	2	5	5	2,65	-	9
5	9Скр1Сз	43	0,5	Сосна кр.	2	41	27	3	1	26	3,38	11	15
				Сосна зв.	0	31	34	6	14	15	3,48	-	21

Порівнюючи санітарний стан сосни кримської та сосни звичайної (див. табл. 2), необхідно зазначити, що сосна кримська є стійкішою до впливу на неї комплексу абіотичних і біотичних чинників. Так, на пробних площах № 2-3 кількість здорових дерев у сосни кримської становить 55 і 36 %, а сосни звичайної – 42 і 24 % відповідно. Індекс санітарного стану в сосни кримської становить 1,79 і 1,93, а в сосни звичайної – 2,25 і 2,14 одиниць. Доцільно зазначити також, що сосна кримська, як і сосна звичайна, однаковою мірою ушкоджуються звичайним шкідником сосни (*Lophodermium pinastri* Chev.). Заселеність соснових деревостанів шкідниками та ураженість збудниками хвороб є найбільшими на четвертій та п'ятій пробних площах, насаджень яких характеризуються низькою повнотою (0,5) та найвищим індексом стану (2,65-3,42) і віднесені до третього класу біологічної стійкості.

Заселеність шкідниками перебуває в межах від 1 до 21 %, а поширеність хвороби шкідливі – від 9 до 25 %.

Доцільно відзначити, що ентомошкідники, які особливо інтенсивно заселяють соснові деревостани після їх пошкодження сильними низовими пожежами та частими довготривалими посухами, є однією з основних причин висихання сосняків. Пошкодження соснових насаджень збудниками хвороб є значно слабшим і спостерігається рідше, ніж заселеність їх ентомошкідниками. Загалом санітарний стан соснових насаджень є незадовільним. Для покращення санітарного стану та підвищення стійкості соснових насаджень, які ростуть на Нижньодніпровських пісках, доцільним є своєчасне здійснення в них санітарно-оздоровчих та винищувальних заходів.

Висновки. Санітарний стан соснових насаджень на Нижньодніпровських пісках загалом є незадовільним. Більшість сосняків є ослабленими та сильно ослабленими, із зростанням віку насаджень спостерігається погіршення їхнього санітарного стану.

Ослаблення і всихання соснових деревостанів зумовлено частими довготривалими посухами, низовими пожежами, суховіями та, як наслідок, хвоєгризучими та стовбуровими ентомошкідниками. Для покращення санітарного стану і підвищення біологічної стійкості сосняків у них доцільно своєчасно виконувати рубання з метою формування і оздоровлення лісів.

Література

1. **Грунтово-лісотипологічний** нарис Голопристанського державного лісомисливського господарства Херсонського державного лісогосподарського об'єднання "Херсонліс" Державного комітету лісового господарства України. Обстеження 2001-2002 рр. – Ірпінь : ВО "Укрдержліспроєкт, 2002. – 676 с.

2. **Настанови** з ведення господарства в Нижньодніпровських лісах. – Харків : Вид-во УкрНДЦЛГА, 2001. – 104 с.

3. **Нормативно-довідкові** матеріали для таксації лісів України і Молдавії. – К. : Вид-во "Урожай", 1997. – 560 с.

4. **Мозолевская Е.Г.** Методы лесопатологического обследования очагов стволовых вредителей и болезней леса / Е.Г. Мозолевская, О.А. Катаев, Э.С. Соколова. – М. : Изд-во "Лесн. пром-сть", 1984. – 152 с.

5. **Санітарні правила** в лісах України. Затв. Постановою Кабінету Міністрів України від 04.07.1995 р. № 555. – 17 с.

Остапуха С.В. Современное санитарное состояние сосновых насаждений на Нижнеднепровских песках

Приведены результаты рекогносцировочного и детального обследования сосновых насаждений, которые произрастают в преобладающем типе лесорастительных условий – сухом бору. Определено современное санитарное состояние сосняков Кардашинского лесничества ГП "Голопристанское лесохозяйство".

Ключевые слова: сосновые древостои, санитарное состояние, стойкость насаждений.

Ostapukha S.V. The present day sanitary state of pine stands growing on the Low Dnieper sandy soils

The results of recognized and detailed inspection of pine stands growing in the prevailing type of forest growth conditions – dry pine forest are presented. The Present day sanitary state of the State Enterprise "Hohla Prystan forestry and hunting" Kardashynskyi forestry the pine stands are determined.

Keywords: pine stands, sanitary state, forest stands resistance.

УДК 630*232 (477.43)

Ст. викл. С.М. Шевченко, канд. с.-г. наук –
Хмельницький НУ

ПРИРОДНЕ ПОНОВЛЕННЯ КАРАГАНИ ДЕРЕВОВИДНОЇ ПІД НАМЕТОМ ДУБОВИХ І СОСНОВИХ ФІТОЦЕНОЗІВ ЗАЛЕЖНО ВІД ІНТЕНСИВНОСТІ ПРИРОДНОГО ОСВІТЛЕННЯ

Досліджено вплив природного освітлення на особливості насінневого і вегетативного поновлення карагани деревовидної під наметом дубових та соснових фітоценозів у Центральному Поділлі.